

Organik ve Konvansiyonel Örtü Altı Sebze Yetiştiriciliğinde Üreticilerin Teknik ve Ekonomik Sorunları (Sivas İli Ulaş İlçesi Örneği)

Halil KIZILASLAN¹

Levent TANER²

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi, Tokat

² Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL), Sivas

Özet: Bu çalışmada, Sivas ili Ulaş ilçesindeki köylerde organik ve konvansiyonel örtü altı tarımla uğraşan üreticilerle anket çalışması yapılarak bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, organik tarım ve konvansiyonel örtü altı üretimde üreticilerin bu konuda ne kadar bilgili olduğu, teknik bilgilerin nerelerden alındığı ve teknoloji kullanım düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. Anket çalışması Mart 2009 ve Mayıs 2009 döneminde Sivas ili Ulaş ilçesine bağlı 4 farklı köyde toplam 30 üreticiye uygulanmıştır. Yapılan anket çalışmaları, SÜRKAL derneğinin BTC projesi kapsamında 2006 yılından itibaren düzenli olarak proje köylerinde verdiği uygulamalı ve teorik eğitimlerin yararlı olduğu ve üreticilerin teknik bilgi seviyelerini artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Ancak halen organik ve konvansiyonel örtü altı tarımda önemli sorunların bulunduğu ve bundan dolayı örtü altı tarımın yaygınlaşmasında yavaş bir seyrin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, organik tarımın özellikle hane halkının beslenme alışkanlıklarını değiştirmede etkili olduğu görülmüştür. Ücretsiz aile iş gücünün çalıştığı bu alanda yerel bir kooperatifin kurulması temel gereksinim olarak belirtilmiştir. Ayrıca üreticiler bölgede fide, organik ilaç ve tohum bulmada sorun yaşamaktadır.

Anahtar kelimeler: Organik tarım, organik sebzecilik, örtü altı tarım.

Technical and Economical Problems of Producers in Organic and Conventional Greenhouse Vegetable Production (The case of Sivas Province, Ulaş District)

Abstract: This study is a result of a field study implemented through a survey among producers involved in organic greenhouse farming and conventional greenhouse farming in the villages within the Ulaş district of the Sivas province. The aim of the research is to study the knowledge and know-how of the organic farming and conventional greenhouse farming producers, the source of their technical knowledge, the use of the technology. Surveys have been carried out along March – May 2009 period at four different villages of Ulaş county of Sivas province among 30 producers. The survey conducted regularly after 2006 shows that the theoretical and practical training provided by SURKAL under BTC project has served its purpose and has been effective in reinforcing the technical knowledge of the producers. However, considerable issues are still in effect on the organic greenhouse farming and conventional greenhouse farming, and as a result a retarded spread is observed. Besides, it is observed that the organic agriculture has been especially effective in changing the household food habits. The essential need is stated to be the establishment of a local cooperative on this area, where family workers labor free of charge. Moreover, the producers face problems in finding seedling, organic drugs and seeds in the region.

Key words: Organic farming, under cover and open area vegetable growing, organic green house cultivation.

1.Giriş

Organik tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübrelerin kullanımını yasaklaması yanında, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan faydalanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasına yönelik üretimde sadece miktar

artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim şeklidir (Altındişli, 2002). Organik tarım; hayvansal ve bitkisel üretimi bütün olarak tasarlayan, öncelikle işletme içinden sağlanan girdileri kullanmayı hedefleyen en son bilgi ve teknolojiye dayanan bir üretim tekniği şeklinde tanımlanmaktadır (TKB, 2004).

Son yıllarda gerek tarımsal ilaçların, gerekse gübrelerin bilinçsizce kullanımı bitkisel üretimde artışın yanında kalitesiz ve insan sağlığını tehdit edecek ürünlerin ortaya çıkmasına neden

olmuştur. Toprağın derinlerine sızan fosfor ve nitrat tatlı su kaynaklarına ulaşmakta bu da insan, evcil hayvan ve yaban hayatı açısından ciddi problemlere yol açmaktadır. Ayrıca kimyasal tarım ilaçları toprakta birikmekte, bitki sağlığını olumsuz yönde etkileyerek ekolojik dengeyi bozmaktadır (Anonim, 2010). Söz konusu olumsuz koşullar karşısında gelir düzeyi yüksek olan ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede bilinçlenerek örgütlenen üretici ve tüketiciler, doğayı tahrip etmeyen yöntemlerle insanlarda zehirli etki yapmayan tarımsal ürünleri üretmeyi ve tüketmeyi tercih etmişlerdir. Bu amaçla yeni bir üretim tarzı olarak “Ekolojik” veya “Organik Tarım” ortaya çıkmıştır.

Organik sebzeçilik konvansiyonel örtü altı sebzeçiliğin yanında alternatif üretim şekli olarak ortaya çıkan bir yöntemdir. Organik ürünler, dünya ve Türkiye için yeni bir pazar olması nedeniyle konu üzerinde araştırmaların yapılması, üreticilerin daha verimli ve etkili çalışabilmelerine yardımcı olacaktır. Organik üretim, tamamen kontrollü bir üretim şeklidir. Bu nedenle her aşaması yetkilendirilmiş sertifikasyon kurumu tarafından kayıt altına alınmaktadır. Konvansiyonel üretim ise, geleneksel veya tarımsal üretim tekniklerinin uygulandığı bir üretim şekli olup herhangi bir denetim ve kayıt altına alınma gibi durum söz konusu olmamaktadır.

Proje alanı olan Sivas ilinde Bakü Tiflis Ceyhan Şirketi (BTC) ham petrol boru hattının inşası ve toplumsal yatırım projesinin onaylanmasından sonra, boru hat üzerinde bulunan topraklarda kırsal kalkınmanın desteklenmesi amacıyla 2004–2011 yılları arasında yürütülmekte olan Sivas Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesini onaylamış ve gerekli kaynak aktarımı yapılmıştır. BTC şirketi bu programla boru hattının güvenliğini ve inşaatın etkilenen köylerde yaşayan hanelerin kalkınmasını aynı zamanda boru hattının sahiplenilmesini sağlamayı amaçlamıştır. Toplumsal Yatırım Programı saha uygulayıcısı olan SÜRKAL Derneği 2001 yılında kırsal kalkınma konusunda uzmanlar ve akademisyenlerin bir araya gelerek kurduğu bir sivil toplum örgütüdür. 2001 yılından bu güne

kadar Türkiye’de kalkınma, çevre, alan araştırması konularında ulusal ve uluslararası fonlar ile projeler hazırlamakta ve yürütmektedir. SÜRKAL Derneği BTC projesi kapsamında kapasite geliştirme, tarım ve hayvancılığın desteklenmesi ve sosyal altyapı iyileştirmeleri çalışmaları ile kırsal kalkınmayı sürdürülebilir hale getirme çalışmalarını sürdürmektedir.

Araştırma alanında tarımsal üretimde ortaya çıkan sorunların kaynağında yörenin sosyal, iklimsel ve ekonomik yapısı olabileceği düşüncesinden hareketle; burada araştırma alanının bölgesel özelliklerinin verilmesi uygun görülmüştür. Buna göre, il topraklarının Kızılırmak havzasına giren bölümünde karasal iklim, Yeşilirmak havzasına giren bölümünde Karadeniz ardı iklimi, Fırat Havzası’na giren bölümünde ise Doğu Anadolu iklimi hakimdir. İlde kış ayları soğuk ve sert olup bol kar yağışlı, yaz ayları ise sıcak ve kurak geçer. Yaz mevsimi kısa süreli olup, kış ve yaz mevsimleri arasında sıcaklık farkı büyük olduğu gibi gece ve gündüz arasındaki fark da büyüktür.

2 848 767 hektar alana sahip Sivas il topraklarının %43’ünü tarım, %42’sini çayır-mera, %12’sini orman ve fundalık, %3’ünü de tarım dışı alanlar oluşturmaktadır. İlde tarım yapılan 1 216 707 hektarlık arazinin %28,49’luk kısmını oluşturan 346 647 hektar alanda yapılan kuru tarım V-VIII. sınıf araziler üzerinde bulunmaktadır. Bu araziler toprak yapısı ve topoğrafik şartlar bakımından işlemeye ve ekonomik üretim yapmaya elverişli olmadıkları gibi bu gibi topraklar üzerinde yapılan işlemler erozyonu daha da hızlandırmaktadır. Sivas ilinde işgücünün sektörel dağılımına bakıldığında, tarım ve hayvancılığın ilde çok büyük ekonomik etkinliğe sahip olduğu görülmektedir. İldeki iktisaden faal nüfusun %66,5’ini oluşturan tarım sektöründe çalışanların %54,7’sini kadınlar, %45,3’ünü erkekler oluşturmaktadır. Tarım sektöründe yer alan faal nüfusun %91,6’sının kırsal kesimde yaşadığı dikkati çekmektedir.

İlde bitkisel üretim olarak akla ilk olarak tarla ürünleri gelmektedir. Tarla ürünleri içerisinde hububat ilk sırada yer alırken, endüstri bitkileri ve yem bitkileri de tarla ürünleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. İlde yıllık

yağış toplamın az ve mevsimlere göre dengesiz dağılması kuru tarım sistemine sebep olmaktadır. Bu nedenle, hububat üretiminde nadas yoğun bir şekilde uygulanmaktadır.

İlde hüküm süren sert iklim koşulları sebebiyle sebze ve meyve üretimi fazla gelişmemiş ve bu nedenle öz tüketime yönelik, daha çok ek gelir getirici olarak yapılmaktadır. Ancak, sert iklim koşullarına uygun vişne, elma, armut ve dut üretimi yapılmaktadır.

İl tarım alanlarının %0,14 gibi oldukça küçük bir bölümünde gerçekleştirilen sebze üreticiliğinin gelişmesini engelleyen en büyük etken sert iklim koşullarıdır. Ek gelir ya da kendi öz tüketimini karşılamaya yönelik olarak sebze yetiştiriciliğinde daha çok yaprağı ve meyvesi yenen sebzelerden lahana, domates, biber, karpuz, kavun, hıyar, kabak ve fasulye üretimi yapılmaktadır.

Sivas ilinde hayvancılığın ve hububat üretiminin yanı sıra ek bir gelir kaynağı ya da ailelerin kendi tüketimlerine yönelik olarak yapılan meyvecilik fazla gelişmiş değildir. Ancak son yıllarda uygulanan meyveciliği geliştirme çalışmaları neticesinde bu konuda belirgin bir artış görülmektedir.

Sivas ilinde örtü altı tarım diğer bir ifade ile seracılık daha yeni yeni gelişmeye başlamaktadır. 2000 ve 2001 yıllarında sadece 5 ilçede 59 hane/işletme tarafından 13,3 dekarlık alanda örtü altı tarımı yapılmaktayken, 2002 yılında ise seracılık yapan ilçe sayısı 11'e, işletme sayısı 185 ve alan miktarı da 57 dekara çıkmıştır. 2004 yılı itibarıyla ise 2000 yılına oranla artarak işletme sayısı 210'a çıkmasına rağmen, örtü altı tarım için kullanılan alan miktarında herhangi bir değişiklik olmayıp 57 dekarda kalmıştır. Çünkü Sivas'ta iklim sera tarımı için kısıtlayıcı bir faktördür. Seralarda yetiştirilen ürünler bazında en geniş alan kapsayan ve en fazla ürün alınan sebzeler domates ve hıyardır. Bu sebzeleri göbekli ve kıvrıkcık marul, biber, patlıcan, sakız kabağı, ıspanak, nane, maydanoz ve yeşil soğan izlemektedir.

Bu çalışmada, Sivas ili Ulaş ilçesindeki köylerde BTC Toplumsal Yatırım Programı kapsamında 2004 yılında başlatılmış olan Sivas Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesiyle

bölgede alternatif gelir kaynağı oluşturabileceği düşünerek başlatılan organik ve konvansiyonel örtü altı tarım beş yıllık bir süreç sonunda değerlendirilmiştir. Bu faaliyetin başlangıcından itibaren üreticilere düzenli olarak eğitimler verilmiştir. Proje kapsamındaki yer alan organik ve konvansiyonel sebze üretimi yapan üreticilerle anket çalışması yapılarak araştırma verileri toplanmıştır. Araştırmada, organik ve konvansiyonel örtü altı tarımı yapan üreticilerin bu konuda ne kadar bilgili olduğu, teknik bilgilerini nerelerden aldığı, teknoloji kullanım düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, devam etmekte olan BTC projesinin üreticiler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri de tespit edilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini Sivas ili Ulaş ilçesine bağlı 4 farklı köyde toplam 30 üreticiden Mart-Mayıs 2009 tarihleri arasında anket yolu ile elde edilen orijinal veriler oluşturmaktadır. Bu çalışmada organik tarım sertifikasına sahip ve BTC-SÜRKAL projesi kapsamında yer alan 2 köydeki bütün organik örtü altı sebze üreticilerinin tamamı (15 üretici) ve proje kapsamındaki konvansiyonel örtü altı üretim yapan diğer 2 köydeki 15 üretici ile görüşülmüştür. Anketlerin yanıtlanmasında üreticiler ile yüz yüze görüşme yöntemi uygulanmış ve üreticilerin soruları en doğru şekilde anlaması ve cevaplandırması sağlanmıştır. Anketlere cevap veren üreticiler, çiftçi kayıt sistemine göre arazi sahibi durumundaki çiftçilerdir. Anketlerin değerlendirilmesi SPSS 17 istatistik paket programı ile gerçekleştirilmiş olup, bütün sorulara ait yanıtlar yüzde ve frekans değerlerine göre incelenmiştir.

3. Araştırma Bulguları ve Tartışma

3.1. Üreticilerin Yaş ve Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Organik örtü altı sebzeçilik ile uğraşanların %20'si 17-35 yaş, %40'ı 36-45 yaş, %33'ü 46-55 yaş ve %7'si 56 yaşın üstündedir. Konvansiyonel örtü altı sebzeçilik ile uğraşanların ise %13'ü 36-45 yaş, %40'ı 46-55 yaş aralığında ve %47'si ise 56 yaş ve

üzerindedir. Genelde ise, 17-35 yaş aralığında %10, 36-45 yaş aralığında %27, 46-55 yaş aralığında %37 ve 56 ve üstü yaşta %26 kişi bulunmaktadır.

Organik örtü altı sebzeçilik ile uğraşanların büyük bir kısmı olan %67 ve ilkokul mezunu iken konvansiyonel örtü altı sebzeçilik yapanların da büyük bir kısmı %53 ilköğretim mezunudur. Konvansiyonel örtü altı sebzeçilik ile uğraşanların %33'ü okuryazar değil iken, yüksekokul mezunu bir kişi bulunmaktadır. İşletmeler ortalaması ise, %60 ilkokul mezunudur.

3.2. Üretim Alanı ve Verim Düzeyi

İncelenen işletmelerin sebze alanlarına ayırdıkları arazi genişlikleri Çizelge 1'de verilmiştir.

Organik sebze üreticilerinin büyük bir kısmını oluşturan 11 üretici (yaklaşık %73) 80-100 m²'de üretim yaptığını belirtirken, yaklaşık %27'si ise 100-250 m²'de üretim yaptığını belirtmiştir. Konvansiyonel sebze üretiminde ise, yaklaşık %53'ü 100 m²'den daha az alanda üretim yapmaktadır. Toplamda da yaklaşık %63'ü 100 m²'den az alanda üretim yaptıkları belirlenmiştir.

Çizelge 1. İncelenen işletmelerde sebze üretim genişliği (m²)

Üretim Alanı	Organik Örtü Altı Sebze		Konvansiyonel Örtü altı Sebze		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
0-75 m ²	2	13,34	2	13,34	4	13,34
76-100 m ²	9	60,00	6	40,00	15	50,00
101-150 m ²	1	6,66	2	13,33	3	10,00
151-250 m ²	3	20,00	3	20,00	6	20,00
251 m ² +	-	-	2	13,33	2	6,66
Toplam	15	100	15	100	30	100

Üreticilerin üretim alanından elde ettiği verimler Çizelge 2'de incelenmiştir.

Organik sebze üreticilerinin üretim alanlarında ağırlıklı olarak hıyar, domates üretimi yapılmaktadır. Fide başına verim her iki çeşitte birbirine yakın değerlerde olmaktadır. Örtü altı sebze yetiştiriciliğinde Antalya bölgesi ortalaması domateste metrekarede 15 kg, hıyarda metrekarede 13 kg civarındadır. Organik sebze üreticilerinden %70'i 1000-1200 kg ürün aldığını belirtirken, 1 üretici 1,300 kg üzeri ürün elde ettiğini belirtmiştir. 3 üretici ise 800 kg ve daha az ürün elde etmektedir. Konvansiyonel sebzeçilikte ise %30'u 800 kg, %60'ı 800-1200 kg ve %10'u ise 1300 kg ürün alındığı belirtilmiştir. Bölgede gerçekleştirilen denemelerde fide başına ortalama hıyar 4 kg ve domateste 5 kg verim alınmıştır. Bu çalışmada yer alan üreticilerin %70'i 100 metre karelik alanlarda üretim yapmakta olup metre kareye 3 fide dikilmiştir. Buna göre, elde edilecek

maksimum verim metre kare başına 15 kg olmaktadır. Bölgede, yeni bir faaliyet olan organik örtü altı sebzeçilikte üreticilerin büyük kısmının 1000-1500 kg arasında verim aldıklarını belirtmeleri olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Buradan hareketle 2009 yılında domates ve hıyarda satış fiyatının ortalama 1 TL olarak gerçekleştiği göz önüne alındığında, üreticilerin 3-4 aylık bir süre içinde 800-1200 TL arasında net gelir elde ettiği görülmüştür.

Çalışmada organik ve konvansiyonel sebzeçilik ile uğraşanların BTC- Sürkal Projesi başlamadan önce aile tüketimine ve/veya pazara yönelik sebze yetiştirme durumu incelenmiştir. Yapılan ankette organik ürün yetiştiricilerinin %60'ı BTC- Sürkal Projesi başlamadan önce aile tüketimine ve/veya pazara yönelik bir sebze yetiştiriciliği yaptığını, %40'ı ise yapmadığını belirtmiştir. Konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiricilerinin %80'ni ise hane tüketimine yönelik yetiştiricilik yaptığını belirtmiştir.

Çizelge 2. Sebzeçilikte alınan verimler (kg)

Alınan Verim	Organik Örtü Altı Sebze		Konvansiyonel Örtü Altı Sebze		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Domates						
0-800 kg	3	20,00	6	40,00	9	30,00
801-1200 kg	11	73,33	7	46,66	18	60,00
1301-1700 kg	1	6,67	2	13,34	3	10,00
Toplam	15	100	15	100	30	100
Hıyar						
0-800 kg	4	26,67	5	33,33	9	30,00
801-1200 kg	10	66,66	9	60,00	19	63,33
1301-1700 kg	1	6,67	1	6,67	2	6,67
Toplam	15	100	15	100	30	100

Toplamda 30 kişiden 18'i daha öncesinde örtü altı sebze üretim yapmaktadır. Katılımcıların tamamı gelecekte organik tarım ve seracılıkla ilgili mevcut teknik bilgilerini geliştirme ihtiyacı olacağını ifade etmiştir.

3.3. Girdi Temini

Organik örtü altı sebze üreticileri girdi temini bakımından en önemli sorun olarak (%70) tohumun bölgeden temin edilemediğini belirtmiştir. Konvansiyonel örtü altı sebze üreticileri ise en yüksek oranda tohum, fide-ve organik ilacı temin edemediğini belirtmiştir. Damla sulama sistemi her iki tarımda da yüksek oranda bölgeden elde edilebilmektedir. Organik örtü altı üreticilerin % 60'ı organik ilacı bölgeden temin edemediğini, konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiricilerin de % 47' si bu sorunu belirtmiştir. SÜRKAL Derneği 2010 yılı itibari ile verdiği desteklerini azaltmakta olup, üreticilerin girdi teminine yönelik olarak ilgili kişi ve kuruluşlara yönlendirme ve iletişimlerini sağlamaktadır.

Organik örtü altı tarımda sulama sistemi üretilen ürünün cinsine, toprağın yapısına ve iklime göre değişiklikler göstermekle beraber yaz döneminde Sivas ilinde sulama ihtiyaçları diğer yörelere göre daha az olmaktadır. Organik örtü altı tarımcıların tamamı damla sulama yaparken, konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiricilerinin %47'si damla sulama, %53'ü ise salma sulama ile üretim yapmaktadır. Toplamda 30 üreticiden %73'ü damla sulama sistemine sahip iken, kalan

%27'si de salma sulama sistemi ile sulama yapmaktadır.

Su paylaşımı konusunda, organik örtü altı sebze üreticilerin %20'si sorunların arttığını, %53'ü değişmediğini ve %27'si sorunların azaldığını ifade etmiştir. Sorunların artışında damla sulama sistemi kullanılmamasından dolayı oluşan fazla su kullanımı etkili olmuştur. Konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiricilerin %47'si sorunlarının arttığını belirtmiştir. Toplamda %43'ü bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Ayrıca toplamda %24'lük bir kısım ise su paylaşımına ait sorunlarının azaldığını ifade etmiştir.

Organik sebze üreticilerinin tamamı toprağın gübre gibi kimyasallarla kirleneceğine inanmadığını belirtmiştir. Bunun nedeni zaten bölgede kimyasal gübre ve ilaç kullanımının çok düşük seviyelerde olması gösterilmiştir. Konvansiyonel seracılıkta ilerde toprağın gübre gibi kimyasallarla kirleneceğini düşünen 4 üretici varken, 9'u bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir. Buna karşılık 2 kişi de toprağın kirlenmeyeceğini ifade etmişlerdir. Resmi Gazete'de (2005) yayımlanan "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin" 12. Maddesinde, organik bitkisel üretimde kullanılacak suyun sanayi ve şehir atık suları ile drenaj sisteminden elde edilmemiş olması gerektiği, gerekli hallerde bu türlü suyun uygunluğu konusunda yetkilendirilmiş kuruluş tarafından yapılacak kontrollerde karar verileceği belirtilmektedir. Aynı yönetmeliğe göre

kullanılacak sulama suyunun çevre kirliliğine, toprak yapısında bozulmaya ve erozyona yol açmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Anonim, 2005).

3.4. Üreticilerin Organik Tarımla İlgili Teknik Bilgi Düzeyi

Organik sebze üretimi yapan üreticiler örtü seralarında domates ve hıyar üretimi yapmaktadır. Üreticilerin organik sebze yetiştiriciliği yapmaktaki amaçları arasında daha sağlıklı ürünler tüketmek isteği (%66) başta gelmektedir. Bunun dışında, %13'lük kısım bölgede organik tarım bilinci oluşturmak, %13'lük kısım ise gelir elde etmek amacıyla organik sebzeçilik yaptıklarını belirtmişlerdir. Nitekim hane içi tüketim fazlası olan sebzelerin büyük bir kısmının bölgede ticarete konu olduğu bilinmektedir.

Organik sebze yetiştiricilerine gelecek dönemlerde organik sebzeçilik ile ilgili mevcut teknik üretim bilgilerini geliştirmeye ihtiyaç duyup duymadıkları sorulmuş, üreticilerin tamamı bilgilerini geliştirmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Üreticilerin yarısından fazlasının (%71) organik sebzeçilik ile ilgili bilgilerini orta veya düşük seviyeli olarak tanımlamışlardır. Buna göre üreticilerin tamamının kendilerini geliştirmek istemesi bu konudaki bilgi eksikliğinin farkında olduğunu göstermektedir. Söz konusu bulgular Merdan'ın (2007) Gümüşhane ili ve bu ildeki organik tarım bilgi düzeyine ilişkin bulguları ile örtüşmektedir. Organik tarıma elverişli bölgelerde üretici bilincini geliştirmek ve organik tarımın uygulanması için gerekli teknik bilgileri aktarmakla ilgili kamu kuruluşlarına önemli sorumluluk düşmektedir. Organik tarım konusunda bilgisi ve bilinci geliştiren üreticiler eğitimi verime dönüştürebileceklerdir. Araştırmaya katılan üreticilerin %73'ü daha önce organik sebzeçilik üzerine herhangi bir eğitim almadıkları, geriye kalan %27'lik kısmı ise önce organik sebzeçilikle ilgili eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar Gümüşhane'deki kırsal kesimde tarım ve organik tarım ile uğraşanların bu konudaki eğitim düzeyine ilişkin bulgularla örtüşmektedir (Merdan, 2007).

Gümüşhane'de de kamu kurumlarının çabalarına karşın organik tarım eğitimi alabilen üretici oranı düşük seviyelerde kalmıştır.

Ayrıca üreticilerin tarım ilaçlarının zararlarının farkında olup olmadıkları incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre üreticilerin %87'si daha önceden tarım ilaçlarının zararlı olduğunu farkında olduğunu, %13'ü ise bu zararların farkında olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada üreticilere aldıkları organik tarım eğitimleri ile birlikte tarım ilaçları konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların tamamı tarım ilaçları hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Sonuçlar genel olarak Türkiye'deki organik tarımın durumu ile örtüşmektedir. (Altındışli, 2002). Sonuçlar üreticilerin organik tarımla miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesinin amaçladığının bilincinde olduğunu göstermektedir.

3.5. Gelirin Kullanımı Şekli

Çalışmada, katılımcıların büyük bir kısmı (%93) organik sebzeçiliğin hanelerine ek gelir sağladığını belirtmişlerdir. Konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiricilerinde ise bu oran %87 olarak belirtilmiştir. Organik örtü altı sebzeçiliğinden elde edilen gelirin %50'sinin üretime daha çok emek katkısı yapan kadınlar tarafından kullanıldığı, %36'sında erkekler tarafından kullanıldığı belirlenmiştir. Gelirin hem erkek hem de kadın tarafından kullanılması ise %14 oranındadır. Konvansiyonel üretimde ise bu oranlar kadınlar % 26, erkekler % 27 ve % 47 hem erkek hem kadınlar birlikte kullandığı belirlenmiştir. Toplamda ise, kadının geliri kullanma oranı daha yüksek (%38) çıkmıştır. Demirci ve ark.'nın (2002) yaptıkları bir çalışmada, belli bölgelerde ve belli tarımsal ürünlerde organik ve geleneksel ürün verimi açısından fazla bir farklılık bulunmamasına rağmen organik tarımdan elde edilen gelirin konvansiyonel ürünlere göre daha yüksektir olduğu belirlenmiştir.

3.6. Ürünlerin Pazarlama Durumu ve Şekli

Organik örtü altı sebze üreticilerinin %59'u ürünlerini ilçe pazarlarında sattığını belirtirken,

%17'sini köyde satmaktadır. Ürünlerin geriye kalan kısmı ise hane içinde tüketilmektedir. Konvansiyonel örtü altı sebze üretimi yapanların ise %54'ü ilçe merkezinde satış yaptığını, %33'ü hane içinde tükettiğini ve kalan %13'ü de köyde sattığını belirtmiştir. Organik ürünlerin iç pazarda değerlendirilmesi, doğrudan üreticiden tüketiciye veya belirli bir pazarlama ağı ile üreticiden süpermarketler vasıtasıyla tüketiciye olmaktadır (Anonim, 2008). Araştırma bölgesinde ise dağıtımın daha çok ilçe merkezinde kurulan pazar üzerinden yapıldığı, bir kısmının da köyde satıldığı ve ürünün bir kısmının da hane halkı tarafından tüketildiği gözlemlenmiştir. Araştırma bölgesinde kurulmuş olan Ulaş Kalkınma Derneği üreticilerin pazarlama sorununu çözmek için faaliyet göstermektedir. Dağıtım ve daha büyük pazarlara ulaşmadaki sorunların çözülmesi ile ilçedeki organik tarım bilincini artacak ve bu tarımla uğraşan halkın refahını olumlu etkileyebilecektir. Organik ürünlerin pazarlanmasında ürünlerin vaktinde ve uygun koşullarda dağıtım kanallarına ulaştırılması çok önemlidir. Organik ürün tüketen tüketicileri bu ürünleri genel olarak sağlıklı oldukları için tercih ettiklerinden ürünlerinde üretimden sonra kısa zamanda müşteriye ulaştırılması gerekmektedir. Bunun en kolay yolu etkin bir dağıtım ağı kurmaktan geçer (Çağdaş, 2003). Pazarlama ile ilgili sonuçlar organik ürünlerin ya köyde ya da toplayıcı tüccar üzerinden pazarlandığını ortaya koyan Erkoyuncu'nun (2008) bulguları ile örtüşmektedir.

Organik örtü altı sebze üreticilerinin büyük bir kısmı (%79) organik ve konvansiyonel sebze pazarlaması arasında fark olduğunu belirtmişlerdir. Üreticiler ile yapılan görüşmeler ve gerekse pazar araştırmaları organik sebze satış fiyatının konvansiyonel sebze satış fiyatlarına göre en az % 30 daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Satış fiyatının yüksek olması organik örtü altı sebze üreticilerini konvansiyonel üreticilere göre avantajlı duruma getirmektedir.

3.7. Üretimdeki İşbölümü

Çalışmanın bu bölümünde hanedeki kadınların iş yükünü ne derecede üstlendiği ve

kadınlarla erkeklerin işbölümü oranları ile organik ve konvansiyonel örtü altı sebze üretiminin beslenme alışkanlıklarına etkisine ilişkin sonuçlar irdelenmiştir. Bölgede üretim işlerinin çoğunun erkekler tarafından yapıldığı şeklindeki görüşün aksine hane içindeki tüm bireylerin işbölümü yaparak birlikte çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda üretim tekniğinin ve yenilikçi yöntemlerin üreticiler arasında tartışılması faaliyetin bölgede sosyal ve kültürel anlamda bir değişime neden olduğu ortaya çıkmıştır. Üreticilerin büyük çoğunluğunu (%80) organik örtü altı sebze yetiştiriciliğinin hanedeki kadınların geleneksel yöntemlere göre iş yükünü azalttığını ifade etmiştir. Herhangi bir değişiklik olmadığını belirten üretici oranı %13 ve %7 oranındaki üretici ise bu konuda artış olmadığını söylemiştir. Genel olarak organik örtü altı ve konvansiyonel örtü altı sebze üretiminin kadınların iş yükünü azalttığı yönündeki görüş ağırlıktadır. Almanya gibi gelişmiş ülkelerdeki tarım ürünleri üreticilerinin sosyo-ekonomik durumları tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyebilmektedir. Yani üretimin kadınlar tarafından yapıldığının belirtilmesinin alıcı kitle üzerinde olumlu bir etki oluşturabilir (Gökçe, 2007).

Organik sebze üreticilerindeki 10 farklı işin kimler tarafından üstlenildiği belirlenerek üretimde kimin etkin olduğu ortaya konulmuştur. Buna göre, organik örtü altı sebze yetiştiriciliğinde toprak hazırlığını büyük oranda (%53) kadın ve erkek birlikte üstlenirken, %20 oranında sadece erkekler ve %13 oranında ise sadece kadınlar üstlenmektedir. Fide yetiştirmede ise %60 oranında kadın ve erkek bir arada çalışmaktadır. Dikimde de %40 oranında kadın-erkek birlikte işi üstlenmektedir. Ayrıca %27 kadın, %27 hepsi ve %7 çocuk üstlendiği yanıtı belirtmişlerdir.

Sulamada yine kadın ve erkek %33, sadece kadın %33 ve %20 hepsi yanıtı alınmıştır. Gübrelemede %43 oranında kadın ve erkek, %20'si hepsi, %10'u erkek ve %20'si kadın ve kalan %7'si de çocuk yanıtını vermiştir. Çapalamada %47 oranında kadınlar işi yüklenirken, sadece erkek ve sadece kadın %13, %20 hepsi işi yüklenmektedir cevabı alınmıştır.

Budamada %40 kadınlar işi üstlenirken; kalanlardan %33'ü erkeklerin, %13'ü kadın ve erkeklerin, %7'si çocukların ve %13'ü hepsinin üstlendiğini şeklinektir.

Hastalıklarla mücadelelerde erkekler %53 oranında işi üstlenirken, kadınlar %13 oranında ve %13 oranında ise hepsinin üstlendiği belirtilmiştir. Hasat ise %40 oranında kadın ve erkeğin beraber, %20 oranında kadının, %27 oranında ise hepsinin üstlendiği bir iş olarak elde gözükmektedir. Pazarlamadaki işlerin %60'ını erkekler iş üstlenirken geriye kalan pazarlama işlerini de kadın ve çocuklar yapmaktadır.

Konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiriciliğinde ise, toprak hazırlığını %47 oranında erkek üstlenirken, %13 oranında erkek-kadın birlikte ve %20 oranında ise sadece kadınlar üstlenmektedir. Fide yetiştirmede ise %33 oranında sadece kadın, %13 oranında hem kadın hem erkek ve %13 oranında ise sadece erkek işi yapmaktadır. Dikimde de %33 oranında kadın-erkek işi birlikte üstlenmektedir. Ayrıca %33 sadece kadın, %27 sadece erkek ve %7 oranında ailedeki tüm bireylerin işleri üstlendiği cevabı alınmıştır. Sulamada yine kadın ve erkek birlikte %53, sadece kadın %27 ve %13 sadece erkekler yanıtı verilmiştir. Gübrelemede %47 erkek ve kadın beraber, %27 kadın ve %13'ü erkekler şeklinektir. Çapalamada %47 oranında kadınlar ve erkekler işleri beraber yüklenirken, %27 kadın, %13 erkek ve %7 kadın ve çocuklar birlikte işi yüklenmektedir. Budamada %50 oranında kadın ve erkekler işi üstlenirken; kadınlar %29, erkekler %14 ve %7 oranında da kadın ve çocuklar işleri üstlenmiştir. Hastalıklarla mücadelelerde %40 oranında erkekler işi üstlenirken, %27 oranında kadınlar ve %20 oranında ise kadın ve erkekler birlikte işleri üstlendiğini belirtilmiştir. Hasat ise %53 oranında kadın ve erkeğin, %27 oranında kadınlar, %13 oranında ise sadece erkeklerin üstlendiği bir iş olarak görülmektedir. Pazarlamada işlerini %40 sadece erkek, %40 sadece kadın işi üstlenirken işlerin %20'sinde hem kadın hem de erkekler üstlenmektedir.

3.8. Kurumsallaşma Etkileri

SÜRKAL projesinin organik ve konvansiyonel örtü altı üreticilerinin üretimle ilgili olarak aldıkları eğitimler sonucunda organik tarımla uğraşanların %93'ü, seracılıkla uğraşanların da %67'si derneğin desteği olmadan sorunlarını çözebildikleri belirlenmiştir. Toplamda da %80'ni kendisinin sorunlarını çözebildiğini belirtmiştir. Geriye kalan üreticileri ise üretimle ilgili sorunlarını çözmeye SÜRKAL derneğinden yardım almaktadır. Organik sebze üreticilerinin tamamı dernekten aldıkları eğitimleri başkalarına da aktaracağını belirtmiştir. Konvansiyonel sebze üreticilerinin %73'ü de aldığı eğitimleri başkalarına da aktarabileceğini belirtmiştir. Organik ve konvansiyonel sebzececekte de derneğin desteği olmadan girdi ve pazarlama konularında işlerin yapılabileceği ifade edilmiştir. Bu durum göstermektedir ki, proje kapsamında yapılan eğitim ve yayım çalışmaları üretimin geliştirilmesinde önemli bir katkı sağlamıştır. Üreticilerin büyük bir çoğunluğu (%70) aldığı eğitimler ve desteklerin sonucunda başkalarının benzer sorunlarını çözmeye başarılı olacağını düşünmektedir. Organik örtü altı sebzececekte %40 oranında diğer üreticilerle dayanışma olduğu belirtilirken, %40'da da hem rekabet hem de dayanışmanın varlığı ifade edilmiştir. Konvansiyonel örtü altı sebzececekte ise %53 oranda rekabet, %40'ında ise dayanışma olduğu belirlenmiştir. Üreticilerin tamamında dayanışma eğilimlerinin %40 gibi yüksek bir oranda olması daha önce olmayan işbirliği eğilimlerinin arttığını ortaya koymaktadır.

3.9. Üretici Sorunları

Organik ve konvansiyonel sebze üretiminde en önemli iki sorun olarak satış ve pazarlama ile hastalık ve zararlı mücadele olarak belirlenmiştir (Çizelge 3.) Diğer sorunlar arasında tohum ve fide teminindeki zorluklar, çapa ve ilaçlama zorlukları ile diğer girdi teminine yönelik zorluklar ifade edilmiştir.

Konvansiyonel örtü altı sebze üreticilerinin büyük bir çoğunluğunu (%80) seracılığın gelecekte bölgede yaygınlaşacağını düşünmektedir. Daha önce bölgede bilinmeyen konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiriciliği,

Çizelge 3. Organik ve konvansiyonel örtü altı sebze yetiştiriciliğinde karşılaşılan sorunlar

Karşılaşılan Sorunlar	Organik Örtü Altı Sebze		Konvansiyonel Örtü Altı Sebze		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Satış ve pazarlama	8	53,33	5	33,33	13	43,33
Hastalık ve zararlı mücadele	5	33,33	4	26,67	9	30,00
Tohum ve fide bulmada zorluk	2	13,33	2	13,33	4	13,33
Çapalama, ilaçlama	1	6,67	3	20,00	4	13,33
Naylon bulabilme	-	-	2	13,33	2	6,67
Su sorunu	3	20,00	2	13,33	5	16,67

yapılan eğitim ve yayım hizmetleri sonucunda bölgede tanınmış ve yaygınlaşma sürecine girmiştir. Çevre köy ve haneler tarafından da benimsenmiş olan bu üretim şekli önümüzdeki yıllarda da bu bölgede önemli bir alternatif gelir kaynağı olarak yer alacaktır.

4. Sonuç

Bu çalışmada, tarımsal eğitim ve yayım faaliyetlerinden organik sebzeçilik eğitimlerinin üreticilerin bilgi ve farkındalıklarını geliştirici etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Kamu desteği ile sağlanacak yaygınlaştırılmış eğitim faaliyetleri sayesinde organik tarım etkinliği artacaktır. Bunun sonucunda üreticilerin birim kazançları artarken, ülkede organik tarım ürünlerinin tüketimi yaygınlaşacak ve bu durum toplumun genel refah düzeyine birçok açıdan olumlu katkı yapacaktır.

Üreticilerin her ne kadar organik örtü altı sebzeçilik konusunda sağlıklı beslenme olarak bir algıları olsa da örneğin kimyasalların toprağı kirlettiği konusunda bilgileri eksiktir. Düzenli yapılacak eğitimlerle bu tür bilgi eksikliklerinin giderilmesi önemlidir. Ayrıca satış ve pazar bulmada üreticilerin desteklenmesi ve yol gösterilmesi de en önemli konulardan biridir. Benzer bir biçimde zararlılarla mücadelede de özellikle organik tarımda bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu konuda sürekli destek alınabilecek bilgi ofisleri açılması ve konu uzmanı teknik elemanların bu yerel ofislerde istihdam edilmesi yararlı olacaktır.

Kaynaklar

- Anonim, 2004. Organik tarım. Çiftçi eğitim serisi 1, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Anonim, 2005. Resmi Gazete, Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 10.06.2005 Tarih, Sayı: 25841.
- Anonim, 2008. Avrupa Birliğinde Organik Tarım, Ülkemizde Organik Tarım. http://diabk.tarim.gov.tr/Organik_Tarim.mht (04.01.2010)
- Anonim, 2010. Organik Tarımın Türkiye'deki Yeri. www.genbilim.com/content/view/4342/ (03.02.2010).
- Altındişli, A., 2002. "Türkiye'de Ekolojik (Organik, Biyolojik) Tarım", Organik Tarım, Emre Basımevi, İzmir.
- Çağdaş, E. 2003. Türkiye'de Ekolojik Tarım Ürünlerinin Pazarlanması ve Rapunzel Ltd. Şti.'de Yapılan Uygulama. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Demirci, R., Erkuş, A., Tanrıvermiş, H., Gündoğmuş, E., Parıltı, N. ve Özudoğru, H. 2002. Türkiye'de ekolojik tarım ürünleri üretiminin ekonomik yönü ve geleceği: Ön araştırma sonuçlarının tartışılması. Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi. 18-22 Eylül 2002.
- Erkoyuncu, C., 2008. Ankara İli Beypazarı İlçesinde Organik ve Geleneksel Olarak Yapılan Domates Yetiştiriciliğinin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Gökçe, H., 2007. İzmir'de Ekolojik Tarımsal Ürünler Yetiştiriciliği ve Bu Ürünlerin Hedef Pazar Olarak Almanya'da Pazarlanması Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Pazarlama Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Merdan, K., 2007. Gümüşhane'nin Ekonomik Yapısı ve Organik Tarım (Yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Erzurum.